



**TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETE VE AYRIMCILIĞA KARŞI SOSYAL HİZMET
PERSPEKTİFİNDEN KADINLARIN GÜÇLENDİRİLMESİ***
**EMPOWERING WOMEN FROM SOCIAL WORK PERSPECTIVE AGAINST GENDER-BASED VIOLENCE
AND DISCRIMINATION**

Meltem KÖKTAN**
Filiz YILDIRIM***

Öz

Kadınların toplumsal cinsiyet temelli eşitliksizliklere bağlı olarak maruz kaldıkları şiddeti anlamak ve çözüm üretmek önemlidir. Çünkü şiddetin boyutu ve biçimi kolaylıkla saptanamaz. Örneğin aile içinde yaşanan toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ailenin mahrem sorunu olarak görülebilir ve şiddet vakasının kayıtlara bile geçmesi mümkün olmayabilir. Oysa bireysel bir sorun olarak görülen şiddetin toplumsal bir arka planının olduğunu anlamak, şiddetle mücadelenin kapsamını genişletmek açısından son derece önemlidir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı öncelikle bu alanda çalışan meslek uzmanlarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Derleme olarak hazırlanan bu çalışmada eşitsizlik ve ayrımcılık ile mücadelede sosyal hizmet perspektifinden toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı kadınları güçlendirmenin önemi açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ayrımcılık, Şiddet, Toplumsal Cinsiyet.

Abstract

It is important to understand the violence which the women are exposed to depending on gender-based inequalities and to find a solution for. Because the dimension and form of violence cannot be easily detected. For instance, the gender-based domestic violence can be considered as a private problem of the family and this case of violence may not be possible to be recorded. However, it is highly crucial to understand that the violence deemed as an individual problem has a societal background in terms of widening the scope of the struggle against violence. For this reason, there are important responsibilities against gender-based violence to be shouldered by professionals primarily working in this field. This review study describes the importance of empowering women against gender-based violence in struggle against inequality and discrimination from social work perspective.

Keywords: Discrimination, Violence, Gender.

1. GİRİŞ

Cinsiyetçiliğe dayalı ayrımcılık kadına karşı baskı, sömürü ve adaletsizliğe neden olur. Bu durum, özellikle ataerkil bir toplumda kadınların işsizlik, yoksulluk, evsizlik, düşük eğitim düzeyi, sağlığa ulaşamama gibi adaletten ve eşitlikten uzak bir yaşam sürdürmelerine neden olur. Toplumsal cinsiyet, bu eril toplumsal yapıyı anlamak için yol göstericidir ve değişimi sağlamak için yararlanılacak bir analiz biçimidir. Zira bir cinsin diğer cinsle göre daha avantajlı konumu ataerkil toplumsal yapılarda daha belirgindir. Bu nedenle ataerkil bir sistemde toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadına karşı ayrımcılığa neden olan bir sorundur. Böyle toplumlarda toplumun avantajlı konumunda olan erkeklerdir ve kadınlar; eğitim, sağlık, iş ve siyaset gibi toplumsal fırsatlardan yararlanma konusunda dezavantajlı konumdadırlar. İki cins arasındaki eşitsizlik; gücü ve iktidarı elinde bulunduran için kadın üzerinde şiddete ve baskıya dönüşebilmektedir. Hatta böyle toplumlarda bazı kadınlar en temel insani haklarından mahrum kalabilmektedirler. Bu eşitsizliğin giderilmesinde, toplumsal cinsiyet rejiminin değiştirilmesi gerekmektedir (Şaşman-Kaylı, 2016, 32).

Sosyal hizmet perspektifinden toplumsal cinsiyet temelli şiddet; sadece kadınları değil, tüm toplumu ve insanlığı ilgilendiren sosyal bir sorundur. Bu bağlamda kadını odağa alan sosyal hizmet uygulamaları kadının güçlendirilmesini ve ataerkil toplum düzeninin değiştirilerek tüm toplumun özgürleştirilmesini hedefler. Sosyal hizmet hak temelli yaklaşımla toplumsal sorunlara çözüm üretir ve toplumsal yaşamda insan refahını ve sosyal işlevselliği etkileyen adaletsizliklerle mücadele eder. Bu bağlamda kadın odaklı bir sosyal hizmet perspektifi, toplumsal cinsiyet temelinde kadının tahakküm altına

* Bu çalışma Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda 2018 yılında tamamlanan "Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Maruz Kalan Kadınların Sosyal Hizmet Perspektifinden Güçlendirilmesi" konulu dönem projesinden derlenmiştir.

** meltemkurtulget@gmail.com

*** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, filiz06yildirim@gmail.com

alınmasına, erkeklere bağımlı kılınmasına ve dolayısıyla kadınlara yapılan her türlü ayrıma ve şiddete kaşı çıkar. Kadınların ataerkil yapılara karşı yükselttikleri seslerini ve varoluş taleplerini dikkate alarak güçlenmelerine hizmet eder. İnsanların iyilik hallerini arttırmayı amaç edinen sosyal hizmet, şiddete karşı toplumsal mücadeleyi arttırmayı amaçlar. Zira ataerkillik, erkeklerin toplumda görece daha fazla güce ve imtiyaza sahip olmalarını ifade eder ve bu gücü sosyal, tarihsel ve politik süreçlerden alır. Bu bağlamda kadın ve erkek arasındaki bu güç ilişkisi, sosyal hizmetin mikro, mezo ve makro düzeylerindeki uygulama alanına girer (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008, 138).

Kadınların toplumsal cinsiyet temelli eşitliksizliklere bağılı olarak maruz kaldıkları şiddeti anlamak ve çözüm üretmek önemlidir. Çünkü şiddetin boyutu ve biçimi kolaylıkla saptanamaz. Örneğin aile içinde yaşanan toplumsal cinsiyet temelli şiddet çoğunlukla gizlenir. Zira kadının aile içinde yaşadığı şiddet, ailenin mahrem sorunu olarak görülebilir ve şiddet vakalarının kayıtlara bile geçmesi mümkün ol(a)mayabilir (Mavili, 2014, 24). Oysa bireysel bir sorun olarak görülen şiddetin toplumsal bir arka planının olduğunu anlamak, şiddetle mücadelenin kapsamını genişletmek açısından son derece önemlidir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı öncelikle bu alanda çalışan meslek uzmanlarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Derleme olarak hazırlanan bu çalışmada, şiddet vakalarında önemli sorumluluk üstlenen ve bu uygulama alanına uzman yetiştiren sosyal hizmet mesleğinde ve disiplinde toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı kadınları güçlendirmenin önemi açıklanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için;

- * öncelikle toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve
- * şiddetin kadınlar üzerine etkisi irdelenmekte,
- * sosyal hizmet perspektifinden güçlendirme ile
- * kadınları güçlendirmede sosyal hizmet uzmanlarının sorumlulukları açıklanmaktadır.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDET VE AYRIMCILIK

Bilim dünyası için biyoloji ve doğayla ilişkilendirilen açıklamalar toplumsal olanı açıklamaktan daha kolay bir yol olagelmıştır. Fakat kadınlara uygulanan baskı ve şiddeti sadece doğa üzerinden açıklamak mümkün değildir. Hatta bu baskının doğa ile değil insanların eylemlerinin sonucu olduğunu söylemek daha doğrudur. 1960'lı ve 70'li yılların radikal hareketleri, doğuştan sahip olunan cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımın pekişmesinde etkili olmuş, şiddet konusu da farklı açılardan tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle feminist hareketle birlikte yeni bir dil oluşturularak cinsiyetler odağında politika, baskı, şiddet ve ataerkillik kavramları üzerinde sıkça durulmuş (Connell, 2017, 11).

Şiddet; bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ve sakatlanmasına neden olan bireysel ve toplu hareketlerin tamamını ifade eder (Mavili, 2014, 5). Kadınlara yönelik şiddet ise kadınlar ve erkekler arasında eşitsiz güç ilişkilerinden kaynaklanan ve erkeklerin kadınlar üzerinde egemenlik kurmalarına bağılı olarak kadına yönelik ayrımcılığa neden olan, kadınların gelişimini engelleyen davranışların tümünü ifade eder (Appelt, Kaselitz ve Logar, 15). Bu bağlamda kadına yönelik şiddet farklı biçimlerde kendisini gösterebilir. Kimi zaman kadının bedenine, fiziksel bütünlüğüne ciddi zararlar verebilecek hatta ölümüne neden olabilecek fiziksel şiddet söz konusu olabilir. Kadının benlik saygısını zedeleyen hakaret, küfür, incitici, aşağılayıcı sözler, yüksek sesle bağırarak, tehdit etmek, korkutmaya yönelik yapılan davranışlarla psikolojik olarak şiddet uygulanabilir. Sözle yapılan taciz, şaka, kadının istemediği şekilde dokunma biçiminde cinsel şiddet görülebilir (Mavili, 2014, 33).

Ayrıca ev içi rollerden kadının sorumlu tutulduğu ailelerde genellikle çalışarak para kazanan erkekler olmakta ve bu erkekler kadınlara ev içi giderleri için harçlık vermektedirler. Bu nedenle kadın, ailenin gelirini özgürce kullanma hakkından yoksun olmaktadır. Böyle durumlarda gelirin kullanılması erkeklerin elindedir. Ücretsiz aile işçisi durumundaki kadının, gelirinin ne kadar olduğunu bilmeme yanında gelirini nereye harcanacağına da karar verememe gibi bir güçsüzlük içinde olması ekonomik ihmal ve istismardır. Bunun yanı sıra eşinin, cüzdanını ve gelirini kadından gizlemesi de ekonomik şiddettir (Mavili, 2014, 35).

Aile ekonomisine gelir getirerek çalışan kadınların maaş kartlarına el konulması, yaptığı harcamaların sürekli denetlenmesi gibi davranışlar da ekonomik şiddettir. Kadın, ev içinde ücretsiz ev işçisi olarak evin tüm işlerini görünmez bir emekle gerçekleştirirken ekonomik özgürlük ve haklarından da mahrum kalabilir. Çocuk sahibi olmaması durumunda kadının, işini bırakarak çocuk bakımını üstlenmesi ve ev işlerinden sorumlu tutulması, ekonomik şiddetin başka bir boyutuna işaret eder (Kolektif, 2014). Kadına yönelik şiddet aslında fiziksel, cinsel, ekonomik şiddet olarak farklı kategorilere ayrılarak incelenirse de

toplumsal cinsiyet temelli şiddetin farklı biçimleri olan bu şiddet türlerinin her biri özel ya da kamusal alanda birarada görülebilmektedir.

Kültürel bağlamda kadın ve erkek olmak, kadınlık ve erkeklikle ilgili olarak uyulması beklenen bir takım kültürel imge ve kavramlarla doludur. Bunlara karşı çıkıldığında da kadınlar bazı sonuçlarla karşılaşır ve bu durum, genellikle kadına yönelik şiddet biçimi olarak kendini gösterir (Lundgren, 2012, 17). Sadece kültürel bağlamda değil, bu normları düzenleyen kurumlar, hukuk sistemleri, dini inançlar da şiddetin varlığını etkiler. Zira kurumların nedensellik gücü, gelenek içindeki normlarla açıklanır (Öğüt, 2013, 65). Bu kültürel ve toplumsal normların tümü toplumsal cinsiyete yönelik beklenti ve rollerin oluşmasında önemli belirleyicilerdir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, ataerkil düzende iktidar ve otorite açısından toplumun en küçük biriminden en karmaşık düzenine kadar oluşan bir güç ilişkisini ortaya çıkarır (Şaşman-Kaylı, 2016, 38). Toplumsal cinsiyet üzerine söylemler, içinde güç kurallarını da bulunduran dil, anlam ve davranış sistemleri üzerinden açıklanır. Söylem, bu bağlamda kültürel öğeleri oluşturur ve sosyal pratikler içinde yerleşik hale gelir. Kültürün gücü yaşayan pratikler içinde yani insanların gündelik yaşamlarında bir gerçeklik halini alarak bu gerçekliğin güçlü pratiklere dönüşmesine aracılık eder. Cinsiyete dayalı iş bölümünde; kadının yaptığı işlerin ev işi ve bakım işi, erkeğin işinin ise iş piyasasında ücretli iş olarak ayrılması bu pratiklerin yerleşik kültürel gücü olarak açıklanır. Ataerkil güç, ataerkil kültürel varsayım ve söylemlerle pekiştirilir ve desteklenir (Thompson, 2016a, 19). Bu kültürel söylem ve aktarım dil ve medya ile geniş kitlelere yayılır. Dil, güç ilişkilerini yansıtır. Toplumsal cinsiyet temelli terminolojide açık bir biçimde erkek egemenliği mesajı verilir. Dildeki erkeklik formlarıyla kadınların ikincil konuma itildiği görülür. Kadınlar erkeklere göre dezavantajlı, ikincil ve eşitsiz bir konumdadır. Bu noktadan hareketle kadınlar ezilir ve sömürülür. Böylece temel bir kategori olarak toplumsal cinsiyet hiyerarşisi ortaya çıkmış olur. Bu hiyerarşide sınıf çatışması, ezen ezilen ilişkisi gibi erkeklerin egemen, kadınların bağımlı olduğu bir iktidar, sosyal ve siyasal düzen ifade edilir. Bu bağlamda kadınların kadın olmaktan kaynaklanan yaşadığı bu durumun doğal değil, değiştirilmesi gereken bir iktidar alanı olduğu vurgulanır (Çakır, 2015, 415).

Kadınların eğitim, sağlık, iş gibi olanak ve fırsatlardan yararlanamaması, karar mekanizmalarında yer alamaması gibi eşitsizlikler toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve baskı biçimleri arasında sıralanır. Zira kadınların insan haklarından yararlanamaması onların ayrımcılığa uğradığını gösterir. Kadına yönelik şiddetin ve kadın sorunlarının toplumsal ve tarihsel bütünlük içerisinde ele alınmaması ise bu sorunlarda iktidarın ve egemenlik ilişkilerinin etkisinin görmezden gelinmesine neden olur (Tokuroğlu, 2004, 10). Oysa toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve buna bağlı olarak kadınların yaşadıkları şiddet ve ayrımcılık sadece kadınların değil toplumun tümünü etkileyen bir hak ihlalidir. İnsanın sadece insan olmaktan kaynaklanan, doğumuyla sahip olması gereken haklardan eşitlik, özgürlük ve onurlu yaşam hakkı en temel insan haklarıdır. Buna rağmen dünyada toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak kadınlara karşı ayrımcılık ve şiddet, hemen her toplumun önemli bir sorunu olarak varlığını sürdürmektedir.

2.1 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin ve Ayrımcılığın Kadınlar Üzerine Etkisi

Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz kalan kadınlar açısından en önemli sonuçlardan biri kamusal ya da özel alanda yaşamları üzerindeki kontrolü kaybetmeleridir. Özellikle kadınların kendi kararlarını vermelerine müdahale edilmesi, şiddetin bireysel/psikolojik sonuçlarının tartışılmasında etkili olmaktadır. Bu noktada toplumsal cinsiyet temelli şiddet, kadınların düşük benlik saygısına sahip olmalarına neden olmaktadır (Mavili, 2014, 120). Özellikle aile içinde sürekli şiddete maruz kalan ve bu şiddeti durduramayan kadınlar kendilerini yetersiz ve değersiz görebilmekte, bağımsız adım atmaktan korktukları için şiddeti uygulayandan uzaklaşmamaktadırlar (Arıkan, 2011, 38).

Stockholm sendromu olarak da bilinen bu durum, kadının şiddet uygulayana bağımlı hale gelerek sürekli bir döngü halinde şiddetin, kadınların yaşamlarında var olmasına neden olur (Lundgren, 2012, 28). Bu bağlamda Sheafor ve Horejsi (2003)'ye göre kadına yönelik şiddet döngüsünün üç temel evresinden bahsedilir. İlk evrede gerilim oluşur. Taraflar arasında gerilim artar, bir takım öfke davranışları görülür; ancak bu durum önemsenmez. Daha sonraki evre patlama aşamasıdır. Burada şiddet uygulayıcının öfkesi çeşitli şiddet davranışına (fiziksel, psikolojik, cinsel) dönüşmüştür. Son evre ise balayı dönemidir. Bu dönemde şiddet uygulayan, baskıcı tutumunu bırakıp daha yumuşak, alttan alan ve özür dileyen bir tavır sergilemeye başlar. Pişmanlık yaşayarak sürekli özür diler, terkedilmekten korkarak ilgili, sevecen, düşünceli davranır. Pek çok erkek bu aşamada pişman olduğunu belirtir, değişme sözü verir, ağlar, yalvarır, kendini öldürmekle tehdit eder. Bu süreçte şiddete maruz kalan kadının aklı karışır, durumun düzeleceği inancı geliştirerek erkeği affedebilir. Balayı aşaması kadının, işlerin konuşularak düzelebileceği inancını ve

ümidini destekleyen, sabretmesinin karşılığını aldığını düşündüren bir aşama olduğu için kadının ilişkisinden kopmasını zorlaştırır. Ancak şiddetin etkisi bu döngü ile artmaktadır. Şiddet, yakınlık ve şefkat sarmalı düzenli tekrar ederek kadının yaşam alanının kontrolü tamamen erkeğin eline geçerse kadının bir çıkmaz içine girmesi söz konusu olabilir (Akt. Arıkan, 2011, 38).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı olarak kadınların ve erkeklerin doğal ve normal olan davranışlarını açıklamaya çalışmak, kadına yönelik şiddetin normal olduğunu düşünmeye neden olabilir. Şiddetin normalleşme sürecinde kadınların da kendilerini değersizleştirilmesi söz konusu olabilir. Bu anlamda bir içselleştirme süreci yaşanır. Kadın, erkeğin uyguladığı şiddeti, nedenlerini, kendisinden beklenti ve talepleri içselleştirebilir (Lundgren, 2012, 49). Bu bağlamda şiddet, travma yaratan bir süreçtir. Şiddete maruz kalan kadın; fiziksel, psikolojik ve toplumsal olarak etkilenir (Öztonalı-Kayır, 1998, 23). Kadın üzerinde şiddet, çoğunlukla uzun vadeli psikolojik etki gösterir. Bu durum daha çok depresyon ve ruhsal bozukluklara neden olur. Kadınlar kendi öz güvenlerini yitirdikleri için kendilerini çaresiz, korkmuş ve yalnız hissedebilirler. Büyük bir güçsüzlük ve utanç duygusu içinde olabilirler. Sürekli olarak tekrarlanan şiddetle birlikte kaygı durumları artabilir ve sürekli endişeli ve sınırlı olabilirler. Bu durum kronik bir hale gelerek olaylara aşırı tepkilere, öfke patlamalarına, panik ataklara, takıntılara ve fobilere neden olabilir. Yeme içme ve uyku bozukluğu, alkol ve madde bağımlılığı, cinsel sorunlar gibi rahatsızlıklar şiddetin sonucu olabilir (Kolektif, 2014, 23). Sonuç olarak yaşamı üzerinde kendi kontrolünün azaldığını ya da kalmadığını düşünen kadınların sağlıklı karar vermeleri mümkün değildir. Bu süreçte umutsuzluk ve çaresizlik duyguları intihar girişiminde bulunmalarına neden olabilir (Arıkan, 2011, 40).

Diğer yandan toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü kadınların toplumsal kaynaklara erişimini engelleyerek cinsiyetlerarası bir eşitsizliğin sonucu olarak kadına yönelik şiddeti doğurabilir. Kadınlar üzerindeki toplumsal değer yargıları, erken evlenmelerine hatta çocuk yaşta anne olmalarına neden olabilir. Bu kadınlar eğitimlerine devam edemezler ve dolayısıyla devam eden bir iş yaşamlarının olması mümkün değildir. Erken yaşta anne olmalarına bağlı olarak çocuğun bakım sorumluluğunu üstlenen kadınlar, iş yaşamından uzaklaşmak zorunda kalabilirler. İş kayıpları ile birlikte ekonomik zarar yaşamalarının yanında, kadına yönelik şiddet iş göremez hale gelmeye de neden olabilir. Bu nedenle şiddet gören kadınlar yaşadıkları travmanın yanı sıra yoksullukla da mücadele etmek zorunda kalabilirler. Zira kadınlar genellikle ücretli olarak ev dışında çalışsalar bile ülke ekonomilerinde servetin büyük bölümünün kontrolü, erkeklerin yönetimindedir. Bu anlamda eşitsiz bir gelir dağılımından söz edilir. Bu eşitsizlikler nedeniyle kadınların ve kız çocuklarının eğitim ve öğretimden yararlanmalarına verilen değer yetersiz olabilir. Böylece kadınların eğitim fırsatlarından yararlan(a)mamaları ücretli ya da yüksek statülü işlerde çalışabilmelerine engel olabilir (Connell, 2017, 32). Bu açıdan erkekler kadınlara göre daha avantajlıdır. Çoğunlukla kadınların çalışmaları ücretlendirilmez ve ücretsiz işlerde yani çocuk bakımında, ev işlerinde ve tarıma dayalı aile işlerinde babalarının ya da eşlerinin hesabına çalışırlar. Bu anlamda kadının ev içi emeği ve yaptığı işler görünmezdir ve ücretlendirilmeyen işlerdir. Kadınların yerinin ev içinde konumlandırılması, özellikle kamusal alanda var olmalarını sağlayan informal (aile, yakın akraba ve arkadaş gibi) ve formal (insani hizmet örgütleri gibi) sosyal destek ağlarına erişimleri ve dolayısıyla sosyo-politik güce sahip olmaları da sınırlı hale gelebilir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak kadınların yaşadıkları şiddetin sadece bireysel düzeyde değil sosyal, ekonomik, toplumsal ve kültürel açıdan yaşadıkları dezavantajlar da dikkate alınarak ayrımcılık boyutu ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda hem bireysel hem de kültürel ve yapısal boyutları gözetilen toplumsal müdahale noktalarında toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı kadınların mikro, mezo ve makro düzeyde güçlendirilmeleri son derece önemlidir.

3. SOSYAL HİMET PERSPEKTİFİNDEN GÜÇLENDİRME

Güç bir yetkinlik, diğer bir ifade ile sahip olunan yapabilirlik becerisini ifade eder. O halde güçlendirme, bireyin potansiyelini fark etmesini sağlamayı gerektirir. Bu noktada güçlendirme için gücü birinden alıp diğerine vermek olarak basit bir tanım yapmak mümkün değildir (Thompson, 2016a, 42). Zira eğitim, sosyal hizmet, psikoloji gibi bilimlerde ve disiplinlerde özellikle 1960'lı yıllarda ortaya çıkan bu kavram; feminist hareket, toplum kalkınması ve kalkınma örgütleri açısından sıklıkla kullanılmış ve farklı boyutları ile tartışılmıştır (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008, 61). Sosyal hizmet açısından güçlendirme; insanların, örgütlerin ve toplumların kendi yaşamları üzerinde kontrole sahip olabilmeleri ile ilişkili yardım etme sürecini açıklamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda güçlendirme mikro, mezo ve makro olmak üzere üç düzeyde; bireysel, kültürel ve yapısal boyutları ile açıklanmaktadır (Thompson, 1997).

Mikro düzeyde güçlendirmede bireyin güçlerinin farkına varması sağlanarak benlik saygısının yükseltilmesi hedeflenir. Bu düzey uygulamada genellikle müracaatçılar düşük benlik saygısıyla kendilerini

değersiz, önemsiz ve çaresiz hissedebilirler. Bu süreçte müracaatçıların kendi potansiyellerinin, güçlerinin, yeterliliklerinin ve sınırlılıklarının farkındalığını kazanmaları önemlidir (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008, 62). Bu nedenle müracaatçının kendi gücünü keşfederek yardım almaksızın yaşamını kendi becerileri ile sürdürmesi hedeflenir (Thompson, 2016a, 50-52). Bu becerileri ortaya çıkarmaya yardımcı olmak, müracaatçının kendi yaşamıyla ilgili kararları kendisinin alabilmesine yöneliktir. Ayrıca müracaatçının yaşadığı sorunların arka planındaki kültürel deneyimlerin ve kendi gücünün farkındalığına da önem verilir (Topçuoğlu, 2016, 18). Bu açıdan özellikle belirtilmelidir ki günümüzde insan davranışı, güçlü ve zayıf yönleri ile bir sistem içinde açıklanır. Güçlendirme, sorun odaklı yaklaşımdan farklı olarak sorunu sadece bireysel boyuttan ziyade toplumsal boyutuna da odaklanarak güç ve mevcut kaynaklar temelinde değerlendiren bir yaklaşımdır. Zira bireylerin güçsüzlüğüne ve yetersizliğine yapılan vurgu, müracaatçıların damgalamalarına ve var olan potansiyellerinin ortaya çıkarılmasına engel olabilir (Arıkan, 2011, 41-42). Bu bağlamda bireyin güçlerinin ortaya çıkarılması ve harekete geçirilmesi sadece mikro düzeyde (bireysel) değil mezo ve makro düzeyde çalışmayı da gerektirir (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008, 65). Bu nedenle sosyal hizmet alanında güçlendirme, yalnızca bireysel ya da psikolojik boyutları ile değil, aynı zamanda mezo ve makro düzeyde kişilerarası ilişkiler dikkate alınarak sosyal ve politik bir süreç olarak ele alınır (Thompson, 2016a, 42). Bu noktada Thompson (2016b, 198) baskılanan grupların özellikle kendileri hakkındaki olumsuz mesajları içselleştirmelerinin önüne geçmede kültürel ya da söylemsel olarak güçlendirmenin önemine işaret eder. Örneğin kadınlar kimi zaman gördükleri şiddeti hak ettiklerini düşünebilirler. Bu bağlamda yaşadıkları sorunun arka planındaki kalıp yargıları ya da ön yargıları önlemek açısından kadına yönelik algı, tutum ve söylemlerin de tartışmaya açılması önemlidir. Böyle bir değerlendirmeyi yapabilmek, bu bireylerin toplum içinde nasıl konumlandırıldığını yani makro düzeyde güçlendirmenin yapısal boyutları ile değerlendirilmesini gerektirir. Zira her bireyin toplumsal yapıdaki hiyerarşik konumu farklıdır. Bu farklılıklar yaşamsal olanaklara, güce ve fırsata ulaşmak için eşitsizlikleri tartışmayı gerektirir. Bu anlamda güçlendirme, bilinçlendirmeyi gerektirir. Yani bireylerin, toplumdaki problemleri toplumsal yapıyı da dikkate alarak daha geniş sosyal ve politik bağlam içinde değerlendirebilmesi, yani bakış açısını genişletmesi önem arz eder (Thompson, 2016a, 156). Böylece sosyal sınıflar içinde olumlu değişimi ve dönüşümü sağlama, egemen söylemler ve belirli bir gruba yönelik olumsuz etkiye sahip uygulamalara direnç gösterebilme, bu uygulamaların etkisinin azaltılmasını ya da ortadan kaldırılmasını sağlama makro düzeyde güçlendirme açısından önemli hedefler arasında yer alır. Ayrıca politik sistemler içinde dezavantajlı bir grubun varlık kazanması, yapısal değişim için eşitsizliklerin azaltılması gibi hedefleri de makro düzeyde güçlendirme açısından belirtmek gerekir (Thompson, 2016a, 107). Bu açıdan makro düzeyde sosyal hizmet, kişilerarası ilişkilerde önemli rol oynayarak özgürlük eylemlerinin küresel bir boyuta taşınmasına hizmet eder (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008, 135). Yani sonuç olarak bireyin kendine olan inancı geliştikten sonra belirli bir amaç için başkaları ile birlikte işbirliği yaparak toplumsal değişim gücüne sahip olmasına hizmet etmek, sosyal hizmet perspektifinden güçlendirme olarak açıklanabilir (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008, 65).

3.1 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete ve Ayrımcılığa Karşı Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sorumlulukları

Cinsiyetçiliği destekleyen bir toplumda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının kadına karşı şiddete ve ayrımcılığa karşı mücadele etmeleri sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli açısından önemlidir (Thompson, 2016a, 111). Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları kadınların cinsiyetlerinden dolayı uğradıkları ayrımcılıkla ve şiddetle baş etmeleri için güçlenmelerinde önemli sorumluluklara sahiptir.

Hangi gruba yönelik olursa olsun güçlendirmede müracaatçının "söz söyleme hakkı" önemlidir. Özellikle toplumsal cinsiyet temelli şiddete ve ayrımcılığa maruz kalan kadınların da içinde bulunduğu dezavantajlı gruplarda talep ve hislerin rahatlıkla dile getirilmesi önemlidir. Zira güçlendirme, bireyin kendisini güçlendirmediği ve bireyin kendisini güçlendirmesi için yardım etme çabasını ifade eder. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanının ortaklığa dayanan bir yaklaşımla, müracaatçı için karar vermek yerine müracaatçıyı mümkün olduğunca karar verme süreçlerine dahil etmesi gerekir. Böyle bir yaklaşım sosyal hizmet uzmanının, müracaatçının ihtiyaçlarını birlikte belirleyip bu ihtiyaçları gidermenin yolunu yine birlikte keşfetmelerini gerektirir (Thompson, 2016a, 73). Bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının, kadınların şiddetten kurtulmaları için alternatif destek hizmetleri konusunda müracaatçılara bilgi vermeleri gerekir (Arıkan, 2011, 47). Bu süreçte sosyal hizmet uzmanının müracaatçı ile hiyerarşik bir ilişki kurmaması gerekir. Zira şiddete maruz kalan kadınlar sosyal çevrelerinden, özellikle en yakınından gördükleri şiddet karşısında içinde buldukları hiyerarşik ilişkiyi içselleştirmiş olabilirler. Bu noktada sosyal hizmet uzmanı ile müracaatçının kurmuş olduğu eşitlikçi ilişki, kadının tekrar özgüven geliştirmesine, çaresizlik

duygusundan kurtularak şiddete karşı çözüm yolları bulabilmesine yardım eder (Arıkan, 2011, 43). Aksi taktirde kadının ikincil bir travma yaşayarak kendisini yeniden baskı ve şiddet ortamında hissetmesine ve dolayısıyla mesleki yardım almaktan kaçınmasına neden olabilir.

Diğer yandan şiddete maruz kalan kadınların da içinde olduğu dezavantajlı gruplar kendi direnç ve dayanıklılıklarını kendi hikayeleriyle ortaya koyarlar. Bu hikayelerde şiddete maruz kalan kadınlar sosyal hizmet uzmanına başvurduklarında baskı ve güç ilişkilerine karşı koyabilecekleri direniş ve taktikleri besleyen hikayelerini de anlatmış olurlar. Sosyal hizmet uzmanlarından bu öyküyü iyi dinleyerek kadınların baskı ve ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olan bireysel, kişilerarası ve yapısal bağlamları iyi analiz etmeleri beklenir. Böylece kadınların şiddete ve ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olan bu faktörlerin, yaşadıkları sorunlardaki etkilerini farketmelerini sağlayarak kullandıkları dilin bu anlamda dönüşmesini, dolayısıyla, kadınların kendilerini suçlamalarını engelleyebilirler (Thompson, 2016a, 113).

Diğer yandan sosyal hizmet uzmanlarının özellikle toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalan kadınlar başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerine yönelik bilinç yükseltme çalışmaları yapmaları önemlidir (Şaşman-Kaylı, 2016, 50). Bu noktada akraba ve arkadaşların yanı sıra benzer sorunları yaşayan kişi ve gruplarla çalışma yapmak gerekli olabilir. Grup çalışmaları şiddete maruz kalan kadınların kendilerini damgalamalarını önlemede yardımcı olabilir. Ayrıca sosyal hizmet uzmanının, kadınları mesleki eğitim alma yönünde teşvik etmesi, şiddetin kısır döngüsünden kurtulmaları için bu eğitimlerin gerekliliğini vurgulama sorumlulukları da vardır (Arıkan, 2011, 44-47).

Sosyal hizmet uzmanlarının cinsiyetçiliği güçlendiren ideolojiler konusunda bilgi sahibi olmaları da kadınların güçlendirilmesi açısından önemlidir. Zira bu ideolojilerin toplumsal cinsiyet temelli bir toplumda var olan eşitsizlikleri artırabileceğinin farkında olmak durumundadırlar. Bu noktada kadını ötekileştiren suçlayıcı yaklaşımlarda bulunmadan sorunun toplumsal kaynaklı olduğunun bilincinde olunması beklenir. Böyle bir bakış açısı, kadına karşı şiddete/ayrımcılığa karşı ataerkilliğe eleştiri düzeyinde olmayı gerektirir (Thompson, 2016a, 112). Bunun için sosyal hizmet uzmanlarından kadınlar üzerinde tahakküm oluşturan ataerkil ideolojileri sorgulayarak geleneksel cinsiyet rollerine eleştirel bir bakış açısı geliştirmeleri beklenir (Şaşman-Kaylı, 2016, 48). Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki kamusal ve özel alan ayrımı ataerkil ideolojinin getirdiği bir yaklaşımdır. Bu ideolojide politik meseleler kamusal alana atfedilirken, özel alan bunun dışında tutulur. Örneğin kadının aile içinde toplumsal cinsiyet temelli şiddet görmesi, kız çocuklarının eğitimden mahrum bırakılması, erken yaşta evlendirilmesi gibi sorunlar özel alan içinde düşünülen ve politik olmayan sorunlar olarak görülebilir. Feministlerin özel alan politiktir söylemi, bu ataerkil ideolojiye getirilmiş büyük bir eleştiridir. Kişisel ya da özel, mahrem olarak düşünülen konular aslında toplumsaldır. İktidarla, var olan düzenle ilgili bu sorunlar kişisel değil, politiktir. Sosyal hizmet uzmanının bu bakış açısını kadına hizmet veren tüm kurumlar düzeyinde de göz önünde bulundurması gerekir. Bu anlayışı yaymada sosyal hizmet uzmanından aktivist bir rol model olması beklenir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanının kadını güçlendirmek için geleneksel danışman rolünden çıkması, politika üretmesi ve araştırma yapması cinsiyetçilik ve diğer önyargılarla daha iyi mücadele edilmesi açısından son derece önemlidir (Topçuoğlu, 2016, 21).

Sosyal hizmet uzmanlarının, ulusal ve uluslararası düzeyde lobicilik yaparak kadın örgütlerini, kadınları ve diğer profesyonelleri örgütlenme rolleri de vardır. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalan kadınlara yönelik sosyal hizmet uzmanlarının mikro, mezo ve makro düzeydeki uygulamalarına dayalı olarak eşitsizlik, bireysel olmaktan çıkar. Zira birey, içinde var olduğu grup ve toplum yani çevresi içinde ele alınarak bireyin lehine sosyal politikanın değiştirilmesine ve dönüştürülmesine hizmet edilir (Şaşman-Kaylı, 2016, 43).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadının toplum içindeki konumunu ve kadına karşı şiddeti anlayabilmek için toplumsal cinsiyete dayalı bir analiz önem arz eder. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet temelli şiddetin hangi formu olursa olsun kadına karşı şiddetin bireysel düzeyde ele alınması şiddete karşı çözüm üretmede yetersiz kalır. Zira bireysel bir sorun olarak görülen şiddetin toplumsal, politik, tarihi ve kültürel bir arka planı vardır.

Toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı öncelikle kadınların güçlendirilmeleri gerekir. Zira pek çok kadının, yaşadığı şiddet karşısında sessiz kalması ve hatta yaşamını yitirmesi söz konusudur. Bu bağlamda sosyal hizmet perspektifinden kadının yaşadığı şiddet, içinde bulunduğu sistemi de gözetenek bireyi çevresi içinde değerlendirmeyi gerektirir. Böylece şiddete ve ayrımcılığa maruz kalan kadının güçlendirilmesinde bireysel, kültürel ve yapısal boyutların dikkate alınması şiddetin, ailenin mahrem sorunu olmaktan çıkarılarak toplumsal bir bağlam içinde tartışılmasına olanak sağlar. Sosyal politika ve toplum araştırmaları

bağlamında sosyal hizmet böyle bir bu dönüşüm için önem arz eder. Zira sorunun kültürel, ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutlarıyla ilgili sürekli eğitim ve duyarlılık çalışmalarında sosyal hizmet örgütlenmesine olan ihtiyaç ortadadır (Mavili, 2014, 126). Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanlarının özel ya da kamuya bağlı aile danışmanlığı merkezlerinde, halk sağlığı kurumlarında, şiddet gören kadınların tedavi edildiği hastanelerde, sivil toplum örgütlerinde, kadın danışma merkezlerinde ve konukevlerinde daha fazla sorumluluk üstlenmeleri önemlidir. Zira bu kuruluşlarda sosyal hizmet uzmanları önleyici hizmetlerde, müdahale hizmetlerinde, kriz öncesi, kriz süreci ve sonrasında önemli rol ve sorumluluk üstlenmektedirler. Bu bağlamda sosyal hizmet perspektifinden kadına yönelik şiddetin sona ermesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasını gerektirir. Böyle bir hedefin gerçekleştirilmesi ise sosyal hizmetle birlikte eğitim, ekonomi ve politik kurumların işbirliği içinde etkili programlar geliştirmesine bağlıdır (Duyan, Yolcuoğlu ve Artan, 2014, 347-350).

KAYNAKÇA

- Appelt, B., Kaselitz, V. and Logar, R. (2007). *Şiddetten uzakta: Bir sığınak nasıl kurulur nasıl yürütülür*. (Çev. Z. Korkman) (Yayına Hazırlayan B. Eyüboğlu), İstanbul: Önsöz Matbaacılık Yayıncılık (Orijinal çalışmanın yayın yılı 2004).
- Arıkan, Ç. (2011). Aile içi şiddet, istismar ve ihmale sosyal hizmet müdahalesi. İçinde Y. Özkan (Ed.), *Sosyal dışlanma ve aile: Sosyal hizmet müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımı* (s. 31-49). Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Connell, R. W. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çakır, S. (2015). Feminizm: Ataerkil iktidarın eleştirisi. İçinde B. Örs (Ed.), *19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler* (s. 412-475). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Duyan, V., Sayar, Ö.Ö. ve Özbulut M. (2008). *Sosyal hizmeti tanımak ve anlamak, sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet çalışanları için bir rehber*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Duyan, V., Yolcuoğlu, İ. G. ve Artan, T. (2014). *Dünü bugünü yarınla insanı anlamak (İnsan davranışının kökenleri ve sosyal çevrenin etkileri)*. İstanbul: Nar Yayınevi.
- Kolektif (2014). *Erkek şiddeti ile başa çıkmak sosyal çalışmacı ve gönüllü el kitabı* (Yayına hazırlayanlar A. Uçan, A. Ülkümen, Ç. Hacısoftaoğlu, D. Gürkan, D. Bayram, E. Özdemir, E. Tilki, F.N. Eroğlu, F. Yıldırım-Güneri, F. Ekin, G. Kanat-Dinç, M. Gaidzig, M. Keleş, Ö. Özkan, U.D. Tuna, Ü. Taylı ve Z. İşildak). İstanbul: Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı Yayınları.
- Lundgren E. (2012). *Şiddetin normalleştirilmesi süreci*. İstanbul: Mor Çatı Yayınları.
- Mavili, A. (2014). *Aile içi şiddet kadının ve çocuğun korunması*. Ankara: Elma Yayınevi.
- Öğütte, V.S. (2013). Bir sosyal mekanizma olarak toplumsal cinsiyet: H. Hartman'a eleştirel realist bir yorum. *Doğu Batı Düşünce Dergisi Toplumsal Cinsiyet*, C. 1, S. 63, s.45-75.
- Öztunalı-Kayır G. (1998). Kadına yönelik şiddetin araştırılması sorunları. İçinde Mor Çatı Kolektifi (Yayına Hazırlayan), *Geleceğim elimde* (s. 17-26). İstanbul: Mor Çatı Yayınları.
- Sheafor, B.W. and Horejsi, C.R. (2003). *Techniques and guidelines for social work practice*. Boston: Pearson Education, Inc.
- Şaşman-Kaylı, D. (2016). Feminist politika çerçevesinden sosyal politika ve sosyal hizmete bir bakış. İçinde D. Şaşman-Kaylı ve F. Şahin (Ed.), *Sosyal politikanın cinsiyet halleri toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet* (s. 27-59). Ankara: Nika Yayınevi.
- Thompson, N. (1997). *Anti-discriminatory practice*. London: Macmillan Press Ltd.
- Thompson, N. (2016a). *Güç ve güçlendirme*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Thompson, N. (2016b). *Kuram ve uygulamada sosyal hizmeti anlamak*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tokuroğlu, B. (2004). *Özgürleşemeyen kadın*. Ankara: Odak Yayınevi.
- Topçuoğlu, R.A. (2016). Kadın hareketleri ve feminist bilgi birikiminin sosyal hizmetlere ve sosyal çalışmaya getirdiği açılımlar üstüne düşünceler. İçinde D. Şaşman-Kaylı, ve F. Şahin (Ed.), *Sosyal politikanın cinsiyet halleri toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet* (s. 9-24). Ankara: Nika Yayınevi.